

Integratsiya Tushunchasi Va Ta'lim Jarayonini Integratsiyalashning Nazariy Asoslari

Ochilov Og'abek Narzullayevich¹

Annotatsiya: Maqolada integratsiya tushunchasi va ta'lim jarayonini integratsiyalashning nazariy asoslari haqida ma'lumotlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Interfaol metodlar, integratsiya, ijtimoiy o'zgarishlar, ta'lim-tarbiyani integratsionlashtirish, integratsiya muammosi.

Ilm-fan, texnika va texnologiyaning shiddatli rivojlanishi jamiyat hayotining barcha sohalarida yangiliklar yaratish, mavjud nazariya va g'oyalarni takomillashtirishni taqozo etmoqda. Asrlar davomida jamiyatda ro'y berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar ta'lim – tarbiya tizimida ham o'z aksiga ega bo'lgan. Shu sababli ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy sohalarida ro'y berayotgan tub o'zgarishlar, yangilanishlarga muvofiq ravishda ta'lim- tarbiya mazmuni ham takomillashtirib borishi lozim.

Mazkur talabning to'la qondirilishida ta'lim muassasalarida faoliyat olib borayotgan o'qituvchi (pedagog)larning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy o'zgarishlar mohiyatini anglay olishlari, ta'lim-tarbiya jarayonining ularga mos kelishini ta'minlashlari muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim- tarbiya jarayonida integratsiyalashgan tarbiya va ta'limning ustuvor o'rin egallashi jamiyat va ta'lim- tarbiya o'rtasida o'zaro aloqadorlikni qaror toptiradi.

Zamonaviy pedagoglar jamiyatda kechayotgan ijtimoiy o'zgarishlar mohiyatini anglay olishlari, barkamol shaxsni tarbiyalashga bo'lgan ehtiyojning dolzarbligini yetarli darajada his eta bilishlari, shuningdek, bugungi kun talablarini inobatga olgan holda kasbiy faoliyat samaradorligini oshirishga jiddiy e'tibor qaratishlari maqsadga muvofiqdir. Pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish, pedagoglarning ijtimoiy buyurtmani bajarishga shaxsan hissa qo'shishlarini ta'minlashda ularning kasbiy malakalarini oshirib borishlari muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagoglarning kasbiy malakalarini oshirish yo'lida tashkil etadigan amaliy harakatlarining samarasini ular tomonidan integratsion faoliyat malakalarining muvaffaqiyatli o'zlashtirilishi bilan belgilash mumkin.

Mustaqillik yillarida ta'lim tizimida ham jamiyat ijtimoiy hayotining barcha sohalarida bo'lgani kabi tub islohotlar amalga oshirildi. Islohotlardan kutilgan asosiy natija sohada yangicha qarashlarni qaror toptirish, jahon standartlariga muvofiq malakali kadrlarni tayyorlash, o'qitish sifati, tarbiya samaradorligini yuqori bosqichlarga ko'tarish borasida yuzaga kelgan ijtimoiy ehtiyojni qondirishdan iboratdir. Har qanday sohada tub o'zgarishlarni sodir etish, yangicha qarashlarni qaror toptirish integratsion jarayon bo'lib, uning natijalari ijtimoiy ehtiyojlarni to'laqonli qondirilishiga xizmat qiladi.

Ta'lim tizimi ham jamiyat ijtimoiy tuzilmasining muhim tarkibiy qismi sifatida bevosita yuzaga keladigan ijtimoiy ehtiyojlarni qondirishi uchun zarur shart-sharoitni yaratadi. Barkamol insonni tarbiyalab voyaga yetkazish aynan mana shu tizim asosida ro'yobga chiqariladi. Shu bois ta'lim tizimida zamonaviy ilm-fan, texnika va texnologiya rivojiga uyg'un ravishda ta'lim – tarbiya mazmunini yangilab borish muhim talablardan biridir.

Mustaqillikdan so'ng o'tgan vaqt mobaynida ushbu talabni inobatga olish orqali ta'lim- tarbiya mazmuniga integratsion g'oyalarni singdirishga jiddiy e'tibor qaratila boshlandi. Bu yo'nalishda, ya'ni "integratsiya" tushunchasining mohiyatini o'rganish, integratsion jarayonlar mazmunini tahlil qilish, pedagogik integratsiyalarning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish, O'zbekiston sharoitida pedagogik

¹ Qashqadaryo viloyat PYaMO'MM Pedagogika, psixologiya va ta'lim menejmenti kafedrasida katta o'qituvchisi

integratsiyalarni yaratish uchun zarur shart-sharoitlarni vujudga keltirish, mavjud pedagogik integratsiyalarni umumlashtirish va ommalashtirishdan iboratdir. Hozirgi davrda ta'lim- tarbiya tizimida integratsion jarayonlar juda tezkor darajada rivojlanmoqda.

Ta'lim-tarbiyani integratsionlashtirish bevosita, geopolitik regionlar doirasida amalga oshirilib, bunda tarixiy u yoki bu daradjada ijtimoiy- iqtisodiy sharoitlari yaqin yoki o'xshash turadigan mamlaktlarning ta'lim-tarbiya tizimini birlashtirmoqda. Bugungi kunda ta'lim- tarbiya sohasida integratsion jarayonni amalga oshirish uchun yagona o'ziga xos mexanizmi yaratilgan. Bu masalada doimiy tarzda G'arbiy Yevropa mamlakatlari ta'lim vazifalarining yig'ilishlarini o'tkazib turadi. Yevropa hamjamiyati (ES) davlatlari a'zolari ishtirokida doimiy ishlovchi ta'lim qo'mitalari faoliyat ko'rsatib, uning vazifasiga, g'arbiy yevropa mamlakatlari ta'lim tizimini har tomonlama mukammallashtirish masalalari kiradi. Bu sohada O'zbekistonda ma'lum natijalarga erishilgan bo'lib, bu natijalar samarasi natijasida O'zbekiston va Yevropa davlatlari uchun ham namuna bo'la oladigan eng qulay ta'lim tizimi modelini yaratishga harakat qilinmoqda. Ta'lim- tarbiyada integratsion jarayonlar alohida ahamiyat kasb etadi. Bu axloqiy va estetik tarbiyaning integratsiyalashgan tizimi muammosini ham hal qilish imkoniyatini beradi. Shu o'rinda savol tug'iladi: integratsiya nima, u qanday jarayon?

“Integratsiya” so'zi lotincha integration - tiklash, to'ldirish, “integer” butun so'zidan kelib chiqqan. Integratsiya g'oyasi XVIII asrning yigirmanchi yillarida ingliz olimi G. Spenser tomonidan fanga kiritilgan. Integratsiya muammosini hal etish borasida olimlar birmuncha ishlarni amalga oshirganlar. Rivojlangan davlatlarda ta'lim mazmunini integratsiyalash borasida muhim va dolzarb ishlar amalga oshirilgan. Angliya, Yaponiya, Vengriya, Gong Kong davlatlarda ta'lim mazmunini integratsiyalashga erishilgan.

Ta'lim va tarbiyani takomillashtirishda integratsiya muammosi bilan shug'ullangan olimlar uning ahamiyati haqida to'xtalib, unga turlicha ta'rif berganlar. Integratsiya – o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalashga yangicha yondashuv.

Integratsiya - yangi sifat.

Integratsiya – ta'lim jarayonini optimallashtirishning muhim printsiipi.

Integratsiya – o'zaro bog'langan holda rivojlantirish, bir butun qilib birlashtirish, yaxlit holga keltirish.

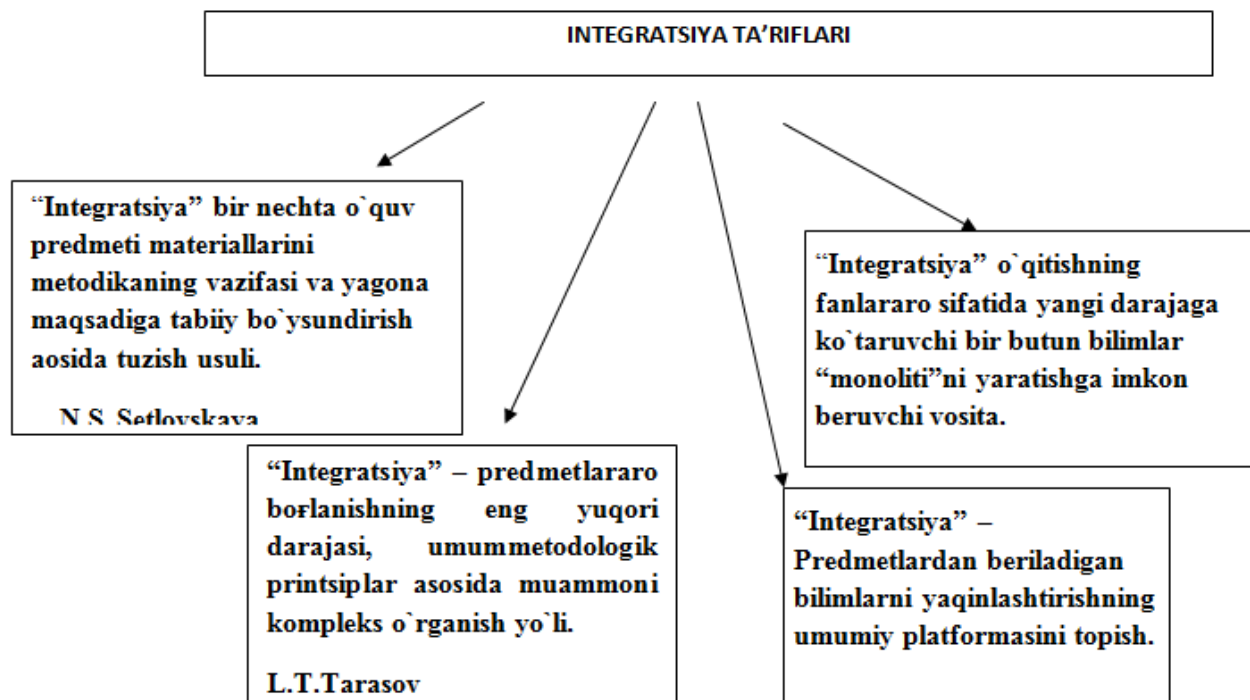
Integratsiya – tarqoq, bo'lak – bo'lak, ayrim – ayrim xoldagi narsalarni bir butun, yaxlit, tizimlashgan holatga keltirish.

Integratsiya – turli fanlarga oid bilimlarni yagona maqsadni hal etishga yo'naltirishdan iboratligini anglash.

Integratsiya - olamning yaxlitligi (bir butunligi)ni ifodalaydi kabi yuzdan ortiq ta'riflar mavjud.

Shuningdek, N.S. Svetlovskaya, L.N. Baxareva, L.T. Tarasov, Yu.M. Kolyaginlarning integratsiyaga bergan ta'riflari quyidagi sxemada keltirilgan:

Integratsiyaga berilayotgan ta'riflar turlicha: ushbu ta'riflarning umumiylik tomoni – integratsiya bu atrofimizdagi borliqqa yaxlit qarashga erishishdan iborat. Integratsiyaning asosini tarbiya turlari va usullari o'rtasidagi aloqadorlik tashkil etadi va o'zining rivojini integratsiya g'oyasida topadi.

Ta'limni integratsiyalash fikri xalq ta'limida tabaqalashtirish va individuallashtirish bilan birga muhokama qilina boshladi. Agar kichik maktab ta'limini tabaqalashtirish asosida kitob, darslik va boshqa adabiyotlar bilan mustaqil ishlashga tayyorgarlik darajasi hamda kichik maktab yoshida qiziqishlarni faol shakllantirish yotsa, integratsiyaning asosi qilib turli fanlarni o'rganish ob'yektlari bo'lgan ba'zi umumiy tushunchalarni chuqurlashtirish, aniqlashtirish va kengaytirish mumkin.

Ta'limni integratsiyalashning asosiy maqsadi - boshlang'ich maktabdoyoq tabiat va jamiyat haqida yaxshi tasavvur asoslarini qo'yishi va ularning rivojlanishi qonunlariga o'z munosabatlarini shakllantirishdir. Mana shuning uchun kichik maktab o'quvchisi predmet yoki voqealig hodisalarining bir necha tomondan ko'rish muhimdir: mantiqiy va emotsional tomondan, badiiy asarda va ilmiy ommabop maqolada biolog, so'z ustasi, rassom, musiqachi nuqta nazardan va boshqalar.

Integratsiya, integratsiyalash jarayonlari zamonaviy maktabga kirib kelib, faqat uning mazmunigina emas, balki kichik maktab o'quvchilarini ekologik ta'limning tashkiliy shakl va uslublariga ham faol kirib bormoqda.

O'qituvchi bilim olish jarayonini shunday tashkil etishi kerakki, unda o'quvchilar ko'proq mustaqil izlanishlari, o'z harakat va faoliyatlarining oqibatlarini oldindan bilishga o'rganishlari, bahs-munozaralarda ishtirok etishlari, tabiiy va ijtimoiy muhitni obodonlashtirishning amaliy ko'nikmalarini egallashlari kerak. Shuning uchun dars vaqtini yarmini o'quvchilar tabiat va ijtimoiy muhitda o'tkazishlari, amaliy va ijodiy tekshirish ishlari olib borishlari kerak. Bu vazifani ta'limning turli shakllarida bajarish mumkin: kuzatishlar, tajriba va sinovlar o'tkazish, san'at asarlarini qayta tiklash, modellashtirish, ijtimoiy muhitda o'z harakat va faoliyatlarini natijasini ko'ra bilish, kitob bilan ishlash.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, o'qituvchi dars samaradorligini oshiruvchi, matematika, rus tili, o'qish va tabiatshunoslik fanlarini o'qitishning turli-tuman usul va shakllariga ega. Har bir dars o'quvchida ilmiy bilim, tasavvur va tushunchalarning ma'lum yig'indisini berishi hamda tarbiyalashi va rivojlantirishi kerak. Dasturdagi materialni ular dars davomida o'zlashtirishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mavlonova R.Raxmonqulova N.Boshlang'ich ta'limning integratsiyalashgan pedagogikasi . T.: O`qituvchi, 2006.96 b.
2. R.Mavlonova, N.Vohidova, N,Raxmonqulova. «Pedagogika nazariyasi va tarixi». Darslik. Fan va texnologiyalar, T., 2010 yil.

